

AHI EVRANI VELİNİN DÜŞÜNCELERİNİN DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNE YANSIMALARI¹

Metin ELKATMIŞ²

Murat DEMİRBAŞ³

ÖZET

Türk tarihinde birlikte yaşama kültürünü geliştirme onu destekleme adına önemli işler ve düşünceler ortaya koyan pek çok isim bulunmaktadır. Bunlardan ilk akla gelenlerden birisi de kuşkusuz Ahi Evran'dır. Çağının iktisat bilgini olan Ahi Evran, aynı zamanda Ahilik teşkilatının da kurucusudur. Öne sürdüğü düşünceler, temellerini attığı teşkilatlarla bugün de hala önemli bir değer olarak karşılık görmektedir.

Demokrasinin vazgeçilmez unsuru sivil toplum örgütleridir. Ahi Evran'ın temelini attığı Ahi birlikleri de örgütlü ve yerel demokrasinin yedi yüzyıl önceki formu görünümündedir. Bu örgütler sadece bir esnaf teşkilatı olmayıp aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları da olan geniş bir yapılanmadır. Ahilik, gerek teşkilat yapısı ve gerekse çalışma prensipleri ile insanlığın yönetim alanında ortaya koyduğu demokrasi paradigmasıyla örtüşmektedir.

Bu nedenle araştırmada Ahi Evran'ın düşüncelerinin demokrasi kültürüne yansımalarını ele almaktır. Bu doğrultuda konuyla ilgili ulusal ve uluslararası kaynaklar doküman analizi tekniği ile taranacak, elde edilen verilerden çıkarsamaya gidilecektir. Getirilen veriler demokrasi kültürü ile değerlendirilerek yorumlanacaktır. Geçmişle bugün arasında kurulacak olan bağ, geleceğe ilişkin adımların daha sağlam atılmasını sağlayacağı için çalışma önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evran, Ahilik, Demokrasi.

THE REFLECTIONS OF AHI EVRAN'S IDEAS ON THE CULTURE OF DEMOCRACY

ABSTRACT

There are many names who reveal important works and ideas on the behalf of promoting the culture of living together in Turkish history. The first of those who came to mind is undoubtedly Ahi Evran. He was great economics scholar in his era, as well as the founder of Ahi organization. His ideas put forward, and laid the foundation of the

¹ Bu çalışmanın bir kısmı, 2.Uluslararası Ahilik Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

² Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye, E-mail: metinelkatmis@hotmail.com

³ Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye, E-mail: muratde71@gmail.com

organization are also still considered important value today. An indispensable element of democracy is non-governmental organizations. Ahi associations founded by Ahi Evran seven centuries ago were also well organized and representation of local democracy in that time. These organizations are not only the organization of an artisan but also a wide range of structure having socio-economic and cultural aspects. The organizational structure and operating principles of Ahi associations are consistent with the paradigm of democracy in the field of human management.

For this reason, his ideas' reflection on the culture of democracy is considered in this study. Relevant national and international resources will be scanned with document analysis technique, and inference will be made from the data obtained. The data derived will be interpreted with respect to the culture of democracy. This study is important because the link established between the past and the present helps to make significant and more robust progress toward future works.

Key words: Ahi Evran, Ahi associations, Democracy.

Giriş

Kaynağı itibariyle yönetim bilimine ait bir terminoloji olsa da demokrasi, günümüzde anlam genişlemesi yoluyla geniş bir kullanım alanı bulmuştur. En genel anlamıyla “vatandaşların egemenliğini” ifade eden demokrasiyi tanımlama çalışmalarında; yönetim biçimi, yaşam biçimi ve insan hakları boyutu olmak üzere üç ayrı bakış açısından söz edilmektedir (Yeşil, 2002: 3). Modern anlamda bir yaşam tarzı, kültürü, değeri ve yönetim modeli olan demokrasi sadece yönetimle sınırlanamaz; bireyin tutum, davranış ve yaşayış biçimine yön veren özelliğiyle de kişisel, toplumsal ve kurumsal bir boyut kazanmıştır.

Demokratik toplumlarda bireylere, demokrasiye özgü değer ve normlar kazandırılır. Bu durum toplumun huzuru ve mutluluğu açısından önemli olduğu kadar bireyin huzur ve mutluluğu içinde önemlidir. Kısaca bu temel değerleri özetleyecek olursak; sevgi, saygı, eşitlik, katılma, kararları serbest tartışma ve oylama ile alma, uzlaşma geleneği, şiddetten kaçınma, insana değer verme, hürriyet ortamının oluşturulması, hoşgörü, düşünce ve ifade özgürlüğü, siyasal çoğulculuk, çokseslilik, dayanışma gibi değerler sayılabilir (Elkatmış, 2007: 31). Bunların yanı sıra Kuzu ise (1997: 105) demokrasinin kişiye sağladığı geniş özgürlüklerin yanında şüphesiz ağır sorumluluklar da yüklediğini ifade etmektedir. Bunlar arasında bencil olmamak, toplumsal olmak, farklılıkları kabullenme ve hoşgörü, rasyonalist olma gibi değerleri sıralamaktadır. Şüphesiz tüm bu değerler birlikte yaşama kültürü açısından önemli ahlaki normlardır diyebiliriz.

Demokrasinin Ahilik ile olan ilgisini ise üç şekilde ifade edebiliriz. Birincisi Ahi birliklerinin yönetim anlayışı, ikincisi insana ve toplumsal ahlaki değer anlayışlarının günümüz demokratik değerleri ile benzeyen yönleri ve üçüncüsü de insan hakları açısından getirdiği kimi uygulamalar olarak sıralayabiliriz. Tüm bu unsurları ele almadan önce düşünce sistemi ve kurucusuna dair kısa bir açıklamanın yapılması öne sürülecek olan fikirlerle irtibatını kolaylaştıracaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/3, Winter 2013

Ahi Evran

Ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran'ın asıl adı Nasıruddin Ebul-Hakayık Mahmud bin Ahmed el Hoy'dur. 1171'de Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğan Ahi Evran çocukluğunu ve gençliğini bu ülkede geçirir. Ahi Evran, Ahmet Yesevi ve Fahreddin-i Razi gibi döneminin ünlü tasavvuf alimlerine öğrenci olur.

Selçuklu Sultanı Gıyaseddin-i Keyhüsrev zamanında, kayınpederi Evhadudin ile Anadolu'ya gelen Ahi Evran Konya'da Sultan'a yazdığı Letaif-i Giyasiye adlı kitabını sunar. Kitabın 1. cildi felsefe, 2. cildi ahlak ve siyaset, 3. cildi fıkıh (İslam Hukuku), 4. cildi dua ve ibadet hakkındadır. İbn-i Sina hayranı olan hükümdar kendisine sunulan kitapları beğenmekle kalmaz, aynı zamanda Ahi Evran'a büyük ilgi de gösterir. 1205 yılında Kayseri'ye gelen Ahi Evran burada bir deri atölyesi kurar. Kayseri'de devletin desteği ile debbağları ve diğer sanatkarları da içine alan büyük bir sanayi sitesinin kurulmasına öncü olur. Her sanat dalının bir araya toplandığı bu siteler Selçuklu Sultan Aleaddin Keykubat zamanında diğer şehirlerde de kurulmaya başlanır. Sultan Aleaddin Keykubat'ın Ahi Birlikleri'ni himaye etmesi ile Anadolu'nun birçok yerinde bu birlikler süratle kurulmaya başlanır. Bu dönem Anadolu Selçuklu Devleti'nin iktisaden en parlak dönemi olmuştur (Demir, 1998: 15).

Anadoluyu dolaşarak Ahi örgütlerinin kuruluşuna öncülük eden Ahi Evran, en son Kırşehir'e eşi Fatma Ana ile yerleşerek eşinin kurduğu Anadolu Kadınlar Birliği (Bacıyan-ı Rum) Teşkilatının da kurulmasında destekçi olmuştur. Anadolu Kadınlar Birliği de Ahilik prensiplerinin esas alındığı Ahilerin kadınlar kolu olarak yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinden ev-bark sahibi olmalarına kadar her türlü yardımı yapmıştır. Bunun dışından ihtiyar kadınların bakımı genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal yardımlarda bulunmuştur. Ayrıca maddi sıkıntıda olanlara da yardım etmiştir. "İşine, aşına, eşine sahip ol" sözü bu teşkilatın ana prensibi olmuştur (Demir, 1998: 15). Anadolu da kurulan bu teşkilat kadınların bu coğrafyada sosyal hayatın içinde her zaman yer aldığına göstergesidir. Medeniyetler açısından düşünüldüğünde ise dünyada kurulan ilk kadınlar teşkilatı olarak tarihe not düşülmüştür.

Ahi Evran, kendi mesleği olan Debbağlık dalından başka 32 çeşit esnaf ve sanatkarın lideri olmuştur. Ahi Evran'ın Anadolu'da kurduğu Ahilik Teşkilatı'nın asıl amacı ilim ve bilgiyi insanlığın hizmetine sunmaktır. O eserlerinde sık sık ilmin iş hayatında kullanılması gerektiğini söylemiştir. İlimin amelden önce geldiğini, ancak amelsiz ilmin fayda sağlamayacağını, kişinin ilmini uyguladığı ölçüde makbul insan olacağını savunmaktadır (Bayram, 1995: 37). Bu nedenle birlik üyelerine devamlı olarak çalışmayı önermiştir. Cevat Hakkı Tarım'ın deyişiyle "Doksan üç yıl yaşayan, akla yar, nefse düşman olan bu faziletli er kişi, tekkesine kapanmış dünyadan elini eteğini çekmiş münzevi bir sofı ve softa değildi. O hayatını kazanmak için diyar diyar dolaşmış her sanat ve zanaata başvurmuş öğrendiklerini de insanoğluna öğretmek için uğraşmıştır" (Demir, 1998: 17).

Ahi Evran, hayatı boyunca ilimle ve eğitimle uğraşmıştır. Bu doğrultuda kendisi tarafından kaleme alınan Letaif-i Giyasiye, Letaif-i Hikmet, Vaziyet, Ruh'un Bekası, Tıp ve İbn-i Sina'dan tercüme kitabı dahil olmak üzere yirmiye yakın eser bırakmıştır.

Ahiliğin Doğuşu

Ahi kelimesinin anlamına ilişkin görüşler iki farklı kökten geldiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Birinci görüş kelimenin Arapça "kardeşim" manasına gelen "ahi" kelimesinden Türkçe'ye girdiğini iddia etmektedirler. İkinci görüş ise Türkçe'de "cömert, yiğit, eli açık" gibi manalara gelen "akı" kavramının zamanla değişerek "ahi" şeklini aldığı ileri sürmektedirler. Dolayısıyla iki farklı kültürün etkileşimi ile ortaya çıkan bir kavram olduğunu ileri sürebiliriz.

Turkish Studies

Terim olarak Ahilik, birbirini ve işini seven-sayan, fakiri fukarayı gözeten, onlara yardım eden ve her türlü ihtiyacını karşılayan, çalışmayı ibadet kabul eden ve ahlaki ilkelere bağlı bir şekilde esnaf ve sanatkarlık yapanların bağlı olduğu teşkilat olarak tanımlanabilir (Erdem ve Yiğit, 2010: 27; Karasoy, 2004: 2). Kısaca ifade edecek olursak Ahiliğin, birlikte iş yapan esnafların oluşturduğu birim ya da zanaatkarlar birliği olduğunu söyleyebiliriz.

Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan Ahiliğin kökeni konusunda da iki farklı görüş vardır. Birincisi onun tamamen yabancı bir kültürden, özellikle de İran'dan alındığı doğrultusundadır. Bu görüşe göre Abbasi Halifesi en-Nasır Li dinillah zamanında (1180-1225) kurulan Fütüvvet örgütünün Anadolu'daki uzantısı olduğu yönündedir. Fütüvvet, İslamiyet'in etkisiyle aşiret hayatından yerleşik hayata geçiş sürecinde Arap toplumunda misafirperverlik, cömertlik, yiğitlik, yardımseverlik ve olgun kişilik gibi anlamlara karşılık gelir. Ahiliğin ilke, kural, tören ve örgütlerini toplayan kitaplara da fütüvvetname denmekte ise de fütüvvetle Ahilik arasında tarihsel ve organik bir ilişki olduğu kanıtlanamamıştır (Tezcan, 1999: 284; Çağatay, 1989: 4).

İkinci görüş ise bu kurumun tamamen Türk kültürünün bir eseri olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar Ahiliğin temelini Orta Asya'ya bağlarlar. Onlara göre kurumun temelini, Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelen Horasanlı esnaf ve zanaatçılar arasında bulunan Baba İlyas atmıştır. Bir kurum olarak ise ilk kez 13. yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuştur. O Anadolu'ya gelen esnaf ve zanaatçıları bir araya getirmiştir. Ahiliği tekke ve zaviyelere bağlamıştır. Her iki görüş de kanıtlanmış değildir (Tezcan, 1999: 284). Bu nedenle 13. yüzyılda Anadolu'da kurumsallaşmaya başlayan Ahilik, İslam inancıyla Türk örf ve adetlerinin sentezi sonucu oluşan bir iktisadi üretim ve kültür kuruluşu olarak görülmektedir (Demirbolat ve Akça, 2004: 356; Göktürk, 2004: 429; Ekinci, 2001: 22; Demir, 2003: 43). Sosyal, siyasal, kültürel, dinsel ve ekonomik yönleriyle çok boyutlu bir yapı olan teşkilat Türk kültür hayatı içinde önemli bir değer olarak görülmekte ve değerlendirilmektedir.

Bugüne kadar Ahilik üzerinde yapılan çalışmalarda genel olarak Ahi Teşkilâtının yapısı, kültürel, sosyal ve ekonomik yönü üzerinde durulmuştur. Ahi Teşkilâtının çalışma prensipleri ve Ahiliğinin modern zamanla ve sosyal bilimlerle ilişkisi üzerinde durulmamış ve araştırmalara konu olmamıştır. Bu çalışmada Ahi Teşkilâtının düşünsel yapısının demokratik kültürle olan ilişkisi, bu yöndeki düşünce ve uygulamaların neler olduğu vurgulanmaya çalışılacaktır. Zira söz konusu bu kültür ögesinin yapısında demokrasinin temel taşları denilebilecek ögeler yer almış, uygulanmış ve üyelerince benimsenmiştir.

Ahilik ve Demokrasi Kültürü

Ahi Evran tarafından kurumsal bir yapıya bürünen ahilik müessesesi, modern anlamda demokratik kültüre dair pek çok önemli uygulamaları içermektedir. Söz konusu unsurların neler olduğuna geçmeden önce Ahiliğin yönetim anlayışına bakmak yararlı olacaktır. Çünkü demokrasi daha çok yönetim bilimine ait bir terminoloji olarak kabul edilmektedir.

Ahi Birliklerinde Yönetim

Ahi birlikleri halk tarafından kurulan sivil toplum örgütleridir. Bu örgütlerin başında, sanat birliklerinin seçtikleri Ahi Babalar vardı. Aynı zamanda mahalli sivil idarenin başkanı durumunda olan Ahi Babalar, 16. yüzyıla kadar bu statülerini korudular. Daha sonra resmi otoritenin tasdik ve tayin ettiği (Kethüdalık) kurumuna dönüşen Ahi Babalık, böylece yarı resmi kurum haline geldi (Demir, 2001: 79).

Ahi birliklerinde iki çeşit üye bulunurdu. Birinci grupta çırak, kalfa, ustadan oluşan yönetilen grup, ikincisinde Ahi Baba, Yiğitbaşı, Kethüda'dan oluşan yöneticiler grubu vardı. İş

yerlerinde çırak, kalfa usta hiyerarşisi içinde çalışan ve üretim yapan birinci gruptakiler aynı zamanda birliğin maddi gelir kaynağını sağlıyorlardı. Ahilik teşkilatı, Yönetim Kurulu ve Büyük Meclis olmak üzere iki kurul tarafından yönetilirdi. Yönetim Kurulu, her sanat kolunun kendi üyeleri arasında seçtikleri beş temsilciden meydana gelirdi. Bu seçilenlerde kendi aralarında "Kethüda" denen bir Yönetim Kurulu Başkanı seçerdi. Oluşan yönetim kurulu teşkilatın ana karar organıydı. Kurul üyeleri alınan kararların uygulanmasında başkana yardımcı olurdu (Demir, 2001: 79; Ekinci, 2001: 80).

Yönetim Kurulunun birinci görevi, eski yönetim kurulundan tüm evrakları ve hesap defterlerini kontrol ederek almak ve son durumu Büyük Meclis'e bildirmektir. Yönetim Kurulu'nun diğer görevleri de şöyle sıralanmaktadır (Demir, 2001: 79):

- Her ayın ilk üç günü toplanmak,
- Birlik üyelerinin sorunlarını görüşmek; onların sorunlarına çareler bulmak,
- Yönetim Kurulu'nun çözemediği problemleri bir üst kurul olan Büyük Meclis'e göndermek,
- Birlik üyelerinin kurdukları "Orta Sandık" denilen Kredi ve Yardımlaşma Fonunu denetlemek,
- Birliğe ait binaların bakımını yaptırmak, bu binaları kiraya vermek veya teşkilat mensuplarına kullandırmak,
- Teşkilatta çalışanların maaşlarını ödemek, ihtiyaca göre işe yenilerini almak,
- Çırak ve kalfaların terfi törenleri olan Şed Kuşanma törenlerini düzenlemek.

Sıralanan bu görevler doğrultusunda oluşan yönetim kurulu üyelerinin unvan ve görev tanımları ise kısaca şöyle özetlenebilir (Demir, 2001: 79; Ekinci, 2001: 80);

Kethüdalık (Ahi Babalık): Yönetim kurulu başkanı ve yönetimin en kıdemli üyesiydi. Kethüdaların görevi, birlik üyelerinin ürettikleri mamullerin, yönetimce tespit edilen fiyatlarını, hükümete bildirmektir. Kethüdaların diğer görevleri ise birliğin orta sandığına ait gelir, vergi ve aidatlarının hesaplarını kontrol etmek, şed kuşanma törenini düzenlemek ve devlet ile birlik üyeleri arasında arabuluculuk görevi yapmaktır.

Yiğitbaşı: Yönetim kurulunda kethüda'dan sonra ikinci üyesidir. Esnafın yetiştirilmesi, esnaf arasındaki rütbelerin tespiti, esnafa hammadde dağıtımı, esnafın disiplin konuları ve disiplin cezalarının uygulanması, ustaların peştamal kuşanma törenleri ve orta sandığının idaresi konularında esnaf şeyhinin yardımcısıydı.

İşçibaşı: İşçibaşı daha çok teknik konularda yetişmiş kimselerden seçilirdi. Birlik işyerlerinde üretilen mamullerin sağlamlığını, zarafetini, fiyatını kontrol ederdi. Standart dışı üretilen bozuk ve niteliksiz malların imhası ve zarara uğrayan tüketicinin zararının karşılanmasını sağlardı.

Hakem Heyeti: Birlik mensupları arasında doğabilecek geçimsizlikleri tatlıya bağlar, tüketici ile üretici arasında doğan ihtilaflarda, hakem heyeti görevi yaparlardı. Esnafın bariz bir hatası olursa yiğitbaşına havale ederlerdi.

Büyük Meclis: Ahi birliklerinin en yetkili üst organı olan büyük meclis, bir yerleşme birimindeki bütün esnaf şeyhlerinin toplanmasıyla meydana gelir. Büyük meclisin kendi içinden seçtiği "Ahi Baba Vekili" adı verilen bir başkanı vardı. Değişik meslek kollarında çalışan esnaf

arasında koordine ve dayanışma sağlayan büyük meclisin başlıca görevleri ise şunlardır (Demir, 2001: 79; Ekinci, 2001: 81).;

- Yönetim Kurulu kararlarını inceler, aylık toplantıların zamanında yapılıp yapılmadığını kontrol ederdi.

- Yönetim Kurulu'nda çözülemeyen anlaşmazlıkları, resmi makamlara intikal ettirmeden karara bağlardı.

- Büyük Meclis kararlarını hükümete bildirerek, hükümetin esnaf hakkında aldıkları kararları üyelerine duyururdu.

- Devletin, esnaf ve şehir halkı aleyhine aldığı kararları müzakere ederek hükümetin ileri gelenleri ile temas kurup bu konuda görüş bildirirdi.

- Ahi Birlikleri Yönetim Kurulu üyeleri arasında çıkan anlaşmazlıklara çözüm getiren Büyük Meclis, her ayın son cumasında toplanarak gündemdeki konuları görüşerek karara bağlardı.

Ahi birliklerinin yönetiminde görev alanlar seçimle işbaşına gelirdi. Seçimlere katılacak olanlarda o görevin gerektirdiği vasıfların dışında başka şartlar aranmaz, idari görevler belirli grupların tekeline verilmezdi. Esnaf kolu yöneticilerinin seçimlerinde yalnız o meslekteki birlik üyesi olan ustaların oy hakkı vardı. Ustalar esnaf şeyhi ile yönetim kurulu üyelerinin seçimleri için ayrı ayrı oy kullanırdı. Yürütmenin bütün sorumluluğunun esnaf şeyhine verildiği de göz önünde bulundurulursa Ahi birliklerinin, bugün “başkanlık sistemi” denilen bir sistemle yönetildiğini söyleyebiliriz. (Ekinci, 2001: 84).

Seçimlerde aday olacaklarda da belirli şartlar arayan teşkilat yapılan bu işin sıradan ve rastlantı eseri olmadığını ortaya koyar niteliktedir. Buna göre esnaf şeyhi seçimlerinde aday olacaklarda;

- ✓ O meslek kolunda usta olarak çalışıyor olmak
- ✓ En az üç usta yetiştirmiş olmak
- ✓ İyi hali bulunmak ve mahkumiyeti olmamak.

Yönetim kurulu üyeliğine aday olacaklarda ise;

- ✓ En az beş yıl usta olarak çalışıyor olmak
- ✓ İyi hali bulunmak ve mahkumiyeti olmamak gibi belli başlı şartlar aranmaktadır.

Demokrasinin temel gereklerinden biride vatandaşlara sağladığı seçme ve seçilme hakkıdır. Bireylerin devlet yönetimine katılımını sağlayan bu yaklaşım en önemli siyasi hak ve özgürlük olarak değerlendirilmektedir. Demokrasinin doğuşuna öncülük eden bu anlayış ilerleyen süreçte kurumsal yapılara da nüfuz etmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Ahi birliklerinde modern anlamda bir demokratik yönetim anlayışının hakim olduğu görülmekte ve söylenmektedir (Erken, 1998: 60; Anbarlı ve Acar, 2005: 106; Yüksel, 2005: 193). Ahi birliklerini güçlü kılan ve beş asır gibi uzunca bir süre yaşamasını sağlayanda temel unsurlardan biriside seçme ve seçilmeyle katılımı sağlayan bu anlayış olsa gerek.

Ahilikte İnsan Anlayışı

Türk kültür hayatında uzunca bir süre etkili olan Ahiliğin toplumsal yapıya katkısı doğrudan insan üzerinde gerçekleşmektedir. Teşkilat ideal insan tipini oluşturmayı kendisine birinci amaç edinmiştir (Karasoy, 2004: 14). Bu doğrultuda insanı merkeze alarak insani değerler ön plana çıkarılmıştır (Sancaklı, 2010: 9). Ahilikte insan yaratıcının yeryüzündeki halifesidir ve yaratılmışların en üstünüdür. Bütün yaratılmışlardan üstün tutulan insanın dünya ve ahiret

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/3, Winter 2013

mutluluğu için, Ahi ahlak ve ilkelerini geliştirerek olgun (mükemmel) insan tipi idealize edilmiştir. Ahlak, sanat ve konukseverliğin bir bileşimi olan Ahilikte dosdoğru insan olarak bir meslek ya da sanat sahibi kılınmak için üyelerin gündüz tezgâh ve iş başında, geceleri ise, Ahi zaviyelerinde ahlaki ve sosyal yönden eğitilmesi ve olgunlaştırılması kurumun en belirgin özelliklerindedir. Ahiler, ilgili mesleğin ve meslektaşlarının değerini ve şerefini korumak için “fütüvvetname” denen sağlam ve değişmez ahlaki kurallar geliştirmişlerdir. Fütüvvetnameler günlük iş hayatına uygulamaya çalıştıkları ilkelerin yer aldığı eserler olup, Ahilerin hayata ve insana bakış tarzları, inançları, dünya görüşleri, edepi, davranışları hatta yeme-içme, giyim kuşamları hakkında dahi bir takım bilgilerin yer aldığı bir çeşit ahlak nizamnameleridir. Ahiliğin temel ilkeleri kapsamında, egosuna hâkim olmak, yaratıcının emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak, iyi kalpli, iyiliksever ve cömert olmak, misafirperverlik, kimsenin aleyhinde konuşmamak, hak ve adaletten yana olmak, haklı güçsüzün hakkını, haksız olan güçlüden almasına yardım etmek vb. ilkeler yer almaktadır (Çağatay, 1989: 178; Kazıcı, 1988: 541) .

Ahilik düzeninde insan bir bütün olarak ele alınmış ve bu insanın bütün yönleriyle geliştirilmesi hedeflenmiştir. İnsanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarını sağlamak için “insan-ı kamil” olarak nitelenen ideal tip ortaya koymuştur. İyi insan olma bağlamında Ahiliğin öne sürdüğü temel felsefe ise insanın eline, diline, beline sahip olmasıdır (Anadol, 1991: 94). Ahilik modelinin temelinde insanların birbirini sevmesi, sayması, yardım etmesi fakir ve yoksulu gözetmesi, iş hayatında ahlaki kuralları esas alması vardır. Hilesiz iş, sağlam mal, belli oranda kâr, ölçülü kazanç, adil bir kalite kontrol sistemi bu modelin ekonomik hayatının vazgeçilmez esaslarıdır (Şimşek, 2002: 184). Ahilik insanların ahlaki kaideler ile genel görgü kurallarına uygun hareket etmelerini sağlamak için eğitime büyük önem vermiştir. Çünkü birlikte yaşama kültürünü geliştirmek için tek tek her bireyin dıştan zorlamalar ile uygun hareket etmeleri değil istenen ve beklenen tutum ve davranışların kendiliklerinden göstermeleri amaçlanmıştır. Bu açıdan belirlenen 740 görgü kaidelerinin aşama aşama öğrenilmesi ve yaşantıya aktarılması planlanmıştır (Ekinci, 2001: 30). Bu açıdan Ahi ocakları ve Ahi düşüncesi, toplumsal ahlak kurallarının yaparak ve yaşayarak kazanıldığı eğitim kurumları olarak değerlendirilmektedir (Gülvahapoğlu, 1991: 210).

Ahi zaviyeleri, diğer bütün fonksiyonlarından önce eğitim fonksiyonlarıyla tanımlanmaktaydı. Birer eğitim ve öğretim ocağı işlevi gören zaviyelerde özellikle yamak ve çırakların okur-yazarlık vasfına sahip olmalarına büyük önem verilirdi. Nitekim okur-yazar olmayana fütüvvet düşmeyeceği kabul edildiğinden, okur-yazar olmayanın Ahi olması düşünülemezdi. Zaviyelerde, okur-yazarlık eğitimine ilaveten dini, ilmi, edebi bilgilerle, Kur-an-ı Kerim okuma ve Türkçe, Arapça v.b. diller öğretilirdi. Ayrıca kabiliyetli ve istekli olanlara güzel yazı ve musiki gibi dersler de verilirdi (Demirpolat ve Akça, 2004: 368; Ekinci, 1990: 28; Bayram, 2005: 143). Zaviyelerdeki bu eğitimin neticesinde Ahi esnaf ve sanatkarları, ilmi eserleri okuyabilir ve ilmi mevzular üzerinde fikir yürütebilirlerdi. Dini, tarihi ve ilmi eserleri takip ederler, kendileri de şiirler ve destanlar yazarlardı (Çalışkan ve İkiz, 1993: 12). Ahiliğin kültürel alana bu denli nüfuz etmesi günümüzün yükselen değeri olan düşünen, eleştiren, yorum yapan toplumsal sorunlara duyarlı, katılımcı, aktif ve demokratik vatandaşlık anlayışını çağrıştırmaktadır. Bugün Avrupa Konseyinin 1997 yılında "Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Projesi" olarak başlattığı girişimin geldiği son nokta “Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” olarak tüm Avrupa Birliği üyesi ve aday ülkelerde eğitimde reform hamlesi olarak karşılık buluyor ve toplumsal dönüşüm çağrısı olarak daha çok önem kazanıyor. Bu açıdan Ahilik teşkilatı çağının ilerisinde, aydın bireylerden kurulu bir toplum inşasına yönelmesi dikkate değer bir konudur.

Ahi ocaklarında daha çok dini değerler üzerine verilen bir kişilik eğitimi yer almaktadır. Toplumsal yaşamın oluşturulması ve geliştirilmesinde paylaşılan ortak değerlerin yaşanması ve

---

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/3, Winter 2013

yaşatılmasına büyük önem verildiği görülmektedir. Öyle ki teşkilata girecek olan kimse ilk önce fütüvvetnamelerde belirtilen dini ve ahlaki normlara uymak zorunda idi.

Fütüvvetnamelere göre teşkilat mensuplarında genel olarak bulunması gereken hususlar şunlardır:

Doğruluk

Güvenirlik

Cömertlik

Tevazu

Arkadaşlarına nasihat etme, onları doğru yola sevk etme

Affedici olma

Bencil olmama

Realizm (uyanıklık)

Bugün değerler eğitimi tüm dünya da hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Çünkü insanlık birlikte, barış içinde, hümanist değerlerden oldukça uzaklaşmıştır. Son yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı, ekonomik adaletsizlikler, terör ve sömürü gibi insanlık dışı değerler bu gerçeğin görünen yüzünü oluşturmaktadır. Bu sorunların çözümü için atılacak en önemli adım, barış, kardeşlik, adalet, eşitlik, insan hakları, demokrasi gibi evrensel insani değerlerin ön plana çıkarıldığı, bir değerler eğitimi ile olanaklıdır. İnsanlığın eskimez ve değişmez değerleri olarak da ifade edebileceğimiz bu değerlerin birlikte yaşama kültürü açısından önemli fonksiyonları vardır. Barış ve huzur içinde bir dünya için dün olduğu gibi bugünde söz konusu değerlerin eğitimine önem verilmelidir. Kaldı ki 2005 yılında gerçekleştirilen eğitim reformu ile tüm ders programlarında değerler eğitimine vurgu yapılmıştır. Programların hepsinde öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler yoluyla temel değerleri elde etmeleri amaçlanmıştır. Bu değerlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz; dayanışma, hoşgörü, sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, diğerkâmlık, barış, onur, adil olma, özsaygı, paylaşma, vatanseverlik, özgürlük, uzlaşma, eşitlik, farklılıklara saygı duyma gibi. Demokrasi kültürünün insan tutum ve davranışlarına yansıyan yüzünü oluşturan bu değerler aynı zamanda demokrasinin de hayat kaynağıdır. Dolayısıyla dün Ahilik Teşkilatına anlam veren aynı değerler bugün hem modern insanın hem de demokrasinin vazgeçilmezleri arasındadır.

Demokrasi çoğulculuğu ve katılımcılığı hedefleyen bir sistemdir. Bu sistemin sağlıklı işlemesi için getirilen prensiplerden en önemlisi kuşkusuz dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin her rengin temsil edilmesi herkesin ve her kurumun görüşlerini özgürce ifade edebilmesi ön şartına dayanır. Bu bağlamda Ahilik Teşkilatı her meslek grubuna örgütlenme bilinci ile özgürlüğünün önünü açmıştır. Bu örgütler aracılığıyla yurttaşlar devlete olan taleplerini doğrudan iletebilmekte idiler. Dolayısıyla meslek örgütleri kimi zaman güçlü ve etkin roller üstlenmiştir diyebiliriz.

Ahilik Teşkilatı insan hakları bağlamında ele alındığında ise en çok dikkate değer yanı tüketicinin korunması ile kaliteli mal üretimi noktasında getirilen kimi düzenlemelerin olduğunu söyleyebiliriz. Çağdaş anlamda tüketicinin korunmasına yönelik düzenlemeler 1850’li yıllarda Amerika’da başlatılır ve 1900’lü yılların başında da Avrupa’ya ithal edilir. Bizde ise Selçuklu ve Osmanlılar zamanında Ahilik Örgütleri, “bol, kaliteli, ucuz üretim ve tüketicilerin korunması” felsefesini düstur edinmiştir. Ahilik Örgütü’nde üretim “Müşteri Odaklıdır” ve tüketici mutluluğu ön plandadır. Ahi esnafında “Müşteri Velinimetir” (Özdemir, 1999). Ticaret ahlakı da denilebilecek olan bu ilkelerle ayıplı, pahalı ve kalitesiz mal üretiminin önüne geçilmiştir. Herhangi bir esnafın yaptığı işin kalitesiz ya da kusurlu bulunması halinde “Pabucunu dama atmak” olarak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/3, Winter 2013

adlandırılan kalite kontrol sistemi de geliştirilmiştir. Bu yolla işine hile katan esnaf herkese teşhir edildiği gibi işyerinin üzerinde biriken ayakkabılarda o esnafın güvenilirliğini ortaya koymaktaydı. Dolaylı olarak da müşterinin haberdar edilmesi ve korunması bu yolla sağlanmış oluyordu. Bugünde hala dilimizde yaşayan bu deyim, ahi örgütlerinde kalite kontrol mekanizması işlevi olarak başarıyla uygulanmıştır.

Sonuç

Özetle söyleyecek olursak Ahi Evran gerek eserleriyle gerekse kurduğu teşkilatlarla çağının ilerisinde bir fikir ve aksiyon adamıdır. Ahilik Teşkilatı onun sadece Türk kültür tarihine değil tüm insanlığa model olan bir yaklaşımı içermektedir. Bugün demokrasinin bir gereği olarak toplumun örgütlenmesi düşüncesi ön plandadır. Ahilik ise asırlar öncesinden meslek gruplarını belli amaçlar doğrultusunda örgütlü hale getirmiştir. Sadece erkeklerin değil kadınlarında örgütlü olduğu bir toplum idealini ortaya koymuştur.

Bugün, katılımcı, etkin, sorumlu, duyarlı hak ve özgürlükleri ile görev ve sorumluluklarını bilen bireyler demokratik vatandaş olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede ahilik başta insan ilişkilerini konu alan genel ahlaki prensiplerin eğitimi ile okuryazarlığa büyük önem vermiştir. Değer yargıları ile içsel bir kontrol mekanizması oluştururken diğer taraftan öğrenen, düşünen, sorgulayan eleştiren bireylerin yetiştirilmesini amaçlamıştır. Kısacası Ahilik kişilik sahibi bireylerle sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmayı hedeflemiştir.

KAYNAKÇA

- ANADOL, Cemal. (1991). *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- ANBARLI, Şeniz ve ACAR, Aykut. (2005). “ Bir Selçuklu ve Osmanlı Örgütlenme Örneği Olarak Ahiliğin Yapısı ve Fonksiyonları” Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 5, Haziran, 101-113.
- BAYRAM, Mikail. (1995). *Ahi Evren Tasavvufi Düşüncenin Esasları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BAYRAM, Mikail. (2005). *Bir Eğitim ve Öğretim Ocağı Olarak Ahi Teşkilatı. İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- ÇAĞATAY, Neşet. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÇALIŞKAN, Yaşar ve İKİZ, M. Lütfi. (1993). *Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- DEMİR, Galip. (1993). “Ahilik = Çalışma, Bilim, Akıl, Ahlak” Perpa Dergisi, Yıl 3, Sayı 22, 76-82.
- DEMİR, Galip. (1998). *Türk Kültürü: Ahilik*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- DEMİR, Galip. (2001). “Ahilik ve Yükselen Değerler” Görüş, Ocak, 76-82.
- DEMİR, Galip. (2003). *Ahilik ve Demokrasi*. İstanbul: Sade Ofset Matbaası.

- DEMİRPOLAT, Anzavur ve AKÇA, Gürsoy. (2004). “Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları” Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi, Sayı 15, 356-376.
- ELKATMIŞ, Metin. (2007). İnsan Hakları Eğitimi. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- EKİNCİ, Yusuf (2001). Ahilik, İstanbul: Talat Matbaası.
- EKİNCİ, Yusuf. (1990). Ahilik ve Meslek Eğitimi. İstanbul: MEB Yayınları.
- ERDEM, Y. Tümer ve YİĞİT, Halime. (2010). Bacıyan-ı Rum’dan Günümüze Türk Kadınının İktisadi Hayattaki Yeri. İstanbul Ticaret Odası.
- ERKEN, Veysi. (1998). Ahilik Bir Sivil Örgütlenme Modeli. Ankara: Seba Yayınları.
- GÖKTÜRK, İsmail ve YILMAZ, Mehmet. (2004). Hayatın Anlam Bilgisine Dair Yahut Günümüz Ahi Kişiliği Üzerine Bir Deneme. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, 12-13 Ekim, Kırşehir.
- GÜLVHAPOĞLU, Adil. (1991). Ahi Evran Veli ve Ahilik. Ankara: Memleket Yayınları.
- KARASOY, Yakup. (2004). Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik, <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s14/karasoy.pdf>, Erişim: 23.08.12.
- KAZICI, Ziya. (1988). Ahilik. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- KUZU, Burhan. (1997). Demokrasi ve Gereklere. Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 17, 103-106.
- ÖZDEMİR, Nurullah. (1999). “Ahilik Örgütü ve Toplam Kalite Yönetimi” Standart Dergisi, Ankara, Sayı: 446: 17-22.
- SANCAKLI, Saffet. (2010). “Ahilik Ahlakının Oluşmasında Hadislerin Etkisi” İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar: 1(1), 1-28.
- ŞİMŞEK, Muhittin. (2002). TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması: Ahilik. İstanbul: Hayat Yayınları.
- TEZCAN, Mahmut. (1999). Ahilik Çerçevesinde Oluşan Türk Kültürünün Temel Taşları. II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 13–15 Ekim, Kırşehir.
- YEŞİL, R. (2002). Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YÜKSEL, Serkan. (2005). Kooperatifçiliğin Türkiye’deki Tarihi Gelişimi, Önemi ve Sayısal Veriler Işığında Günümüzdeki Durumu. 18. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Ankara: Türk Kooperatifçilik Yayınları, Yayın No: 97.